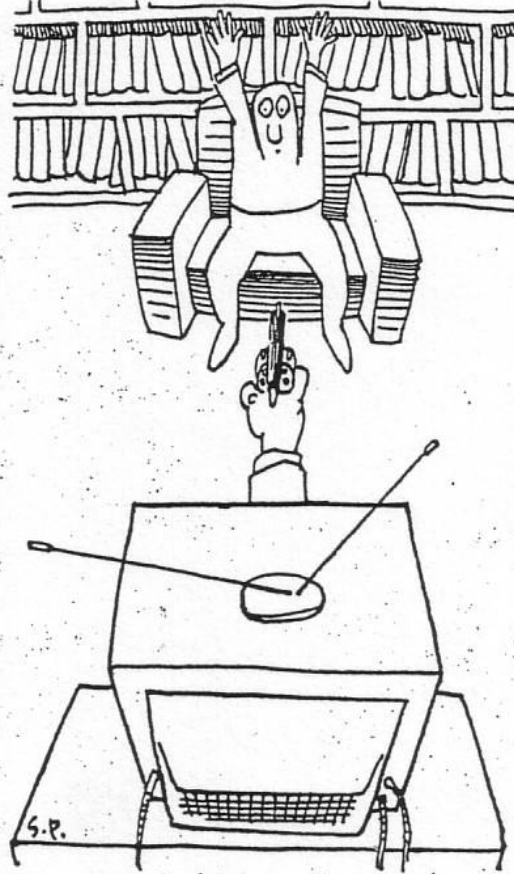

İletişimin Yazgısına Bir Ağıt

Otomatik olarak yığıldık yalnızlığımızın üzerine... Uyuşturulmuş bir beyin yumağıyla, gözlerimizde kıvılcımlanan onca kanal gezintisinden sonra tüm dünyayı içkinleştirdik Düşünmemiz gerekmiyor artık!... Evimizin içine açılan sihirli pencereden(!) gecenin şavkı vuruyor yüzümüze ve yıldız gibi kıpırdıyor havai fişekler, havan mermileri, bombalar, silahlar!.. Savaşın şahidiyiz, kıyımın!.. "Naklen Yayınlanan Vahşet Senaryosu"nun ortasında oturmuş, evrenin merkezinde hınzır bir gülümsemeye insanlığın yok oluşunu izliyoruz. Görüntü kölesi olmuş bedenlerimizi, kapitalizmin azgın prangasında soğutuyoruz. Bu sıcaklık soğumalı! Bizi biz yapan edimler; aşk, hüzn, sevgi, huzur, adalet... Bir başkalaşım tayfının boyadığı yaşanmışlıklar denizinde moleküler bir yolculuk ediyoruz yine...

Tüm cilalı düşlerin ışıttığı gözbebeklerimize yüzlerce kanal işledik. Kanallar solungaçlarımız oldu, çekildik yalınkat bir yalnızlıkla, sarhoş başımızı dolduruyoruz renkli sözcüklerle... İçi boş renkli sözcükler, yaşamı sıkıştırıyor beyin ekranımıza... Bir ekrandan bir ekrana transformatör işlevli insanlar!.. Sanal bir düzenbazlıkta, iletişim canavarları yeni türün!..

Neil Postman'ın "Öldüren Eğlence" olarak nitelediği televizyonun, günümüzde bireyleri esir alan ve tüketim toplumunun başat ve en mucizevi aygıtı olmasının sosyo-kültürel ve felsefi bağlamlarını sorguluyoruz. Postman; onbeş bin radyo ve televizyon kanalına sahip televizyon çılgını ABD'den hareket ederek söz ve yazı merkezli dönemde görüntü merkezli dönem arasındaki kültürel farklılıkları "hakikat" ve "kamu söylemi" açısından ele alıyor. Ona göre kitabın nitelikli bir kamusal söylem için etkin bir rol oynadığı, düşünmeyi derinleştirdiği, ciddilik, tutarlılık, süreklilik ve bütünlük gibi kavramların yaşama hakkı bulduğu "Yorum Çağı" daha hakiki. Gösteri Çağı ise ideolojinin yerine kozmetiğin geçtiği, hakikatin imajlara yenik düştüğü, her şeyin "eğlenceli bir biçimde sunularak içeriksizleştirildiği müthiş bir

enformasyon bombardımanının insanları parçalara ayırarak tepkisizleştirdiği, hafızanın kaybolduğu, algılamının ve muhakeme yeteneğinin azaldığı bir dönem.

Konuşma Araçlarını Gözlemek

Postman; Mc Luhan'ın olaylara bir kültür aracılığıyla bakmanın en açık yolunun, o kültürün konuşma araçlarını gözlemek olduğu öğretilerinden yola çıkarak neredeyse ilk insandan günümüze bilişimsel gelişim aşamaları üzerinde durur.

Marshall Mc Luhan'ın ünlü "Araçlar, mesajdır!.." aforizmasından yola çıkarsak bir toplumun kullandığı araçların, iletişimin yapısını doğrudan etkileyeceğini söyleyebiliriz. Konuşma' sözcüğünü metaforik anlamıyla, yalnızca basit sözü anlatmak için değil, aynı zamanda belli bir kültürün insanların birbirine mesaj iletmelerini sağlayan bütün tekniklerle, teknolojilere gönderme yapmak için kullanabiliriz. Bu anlamıyla bütün kültür bir konuşmadır; daha kesin olarak, çeşitli sembolik kalıplarla sürdürülen bir konuşmalar yumağıdır. Yazar da özellikle, kamusal söylem biçimlerini, bu biçimlerin, yüklenebileceği içeriği nasıl düzenlediklerini hatta nasıl dikte ettiklerini vurguluyor sıkça...

Bunu basitçe örneklemek istersek, Postman'ın şu ilginç sözlerine kulak verelim; "Amerika Kızılderililerinin bir zamanlar duman işaretleriyle gönderdikleri mesajların tam içeriğini bilmesem de, bu işaretlerle felsefi bir tartışma yapılmadığını rahatlıkla tahmin edebilirim. Duman halkaları varoluşun niteliğiyle ilgili fikirleri yansıtabilecek karmaşıklıkta değildir, ancak bu karmaşıklığa sebep olsaydı bile, bir Cherokee filozofu daha ikinci aksiyonunu iletmeye geçmeden önce elindeki bütün odunlarla battaniyeleri tüketti. Felsefe yapmak için dumandan yararlanamazsınız. Dumanın biçimi içeriği dışlamaktadır." (s.16)

Neredeyse tümüyle görselliğe dayanan bir bilişimsel araç olan televizyonda da bu yüzden politik felsefe yapamazsınız. Ya da bugün bir Amerikalıya 150 kiloluk, çirkince bir adamı başkan adayı olarak gösteremezsiniz. Tümüyle tüketim kültürüyle işleyen ve imajları taçlandırmış bu toplumun, görsel algı gereği ne tinsel sözcüklerle ne de mantıksal önermelerle ilgilenmediği ortadadır. Amerikalı'nın başkan adayını seçerken bile imajın ne denli öne çıktığını Richard Nixon örneğinde çok çarpıcı olarak görebiliyoruz. Nixon, seçimi makyajcıların sabotajı sonucu kaybettiğini ileri sürerek, senatör Edward Kennedy'ye ciddi bir başkanlık yarışına katılmaya on kilo vererek başlamasını tavsiye etmiştir. John F. Kennedy, Reagan son olarak da Clinton örnekleri her ne kadar bu örneği doğrular nitelikte olsa da Al Gore'un George W. Bush'a kaybetmesinden hareketle bu savı hepten çürütmek de mümkün görünmekte.

On Emir

Politik sahnede imaj yaratıcısı kişinin ortaya çıkması ve buna bağlı olarak söz yazarının geri plana düşmesi, televizyonun diğer iletişim araçlarından daha farklı bir içerik talep ettiğini kanıtlar. İnsanlar da ekranla transa geçen interaktif bir bağ sayesinde kendi beyin ekranında konumlandırılır. Görüntü mekanik yapısallığıyla dıştaki renkli dünyanın aynısıdır. Format, olay örgüsü, görüntü akışı ve sessel efektler ustaca kotarılır ve mesaj, içeriği dışlayarak farklı bir temsili gerçekliğe sığar. Postman'ın dediği gibi; "Kendi biçimini yaratacak bir araç (medium) olmazsa günün haberleri de olmaz.(s.17)

Neil Postman, iletişimin yazgısı üzerine ilgisini yönlendiren McLuhan'dan çok daha etkileyici, Platon'dan daha eski bir kehanet olarak 'On Emir'in altını çiziyor. 'İkinci Emir'de İsraililerin herhangi bir şeye ilişkin somut imgeler oluşturmaları yasaklanmaktaydı." Oyma putlardan uzak duracak, yukarıdaki gökyüzünde, aşağıdaki yeryüzünde ya da toprağın altındaki suda gördüğün hiçbir şeyin benzerini yapmayacaksın."

"Tabii hemen bu insanların Tanrı'larının bizzat yaşadıkları deneyimleri nasıl sembolize edecekleri ya da etmeyecekleri- konusunda niçin bir sürü talimat verme gereğini duyduğunu merak etmişimdir. Çünkü, emri veren, insanların iletişim biçimleri ile bir kültürün niteliği arasında bir bağlantı olduğunu varsaymadıkça, bu emrin etik bir sistemin bir parçası olarak kabul edilmesi tuhaf kaçacaktır. Ve bu buyruktan, kendilerinden esasen soyut ve evrensel bir ilahi varlığı benimsemeleri istene bir halkın; resim çizme, heykel yapma ya da fikirlerini somut, ikonografik formlarla betimleme alışkanlığını sürdürürlerse buna layık görülmecekleri şeklinde bir sonuç çıkarmaya kalkışabiliriz. En üst düzeyde soyut düşünme yeteneğini gerektiren eşine rastlanmadık bir anlayışın yansımasıydı bu..." (s.18)

Burada Yahudilerden söz ederken İslam kültürünü de betimliyoruz aslında... Batı'nın doğayla kurduğu rasyonel ilginin ve yaşantılaştırdığı deneyimler. sonucu vardığı noktanın niteliğiyle, sözlü kültürün geliştiği Doğu'nun mistik ve soyut evreni bu yüzden farklı ürünler sunmuştur. Her, türlü cismaniliği ve dünyeviliği dışlayan minyatür; hat, tezhip, ebru, çinçilik gibi zanaat kollarının ve her türlü süslemecilik unsurunun varlığına rağmen Batılı anlamda 'Plastik Sanat' dallarının (resim, heykel) olmaması aynı sebeptendir.

Gramatik Özellikler

İnsanların zaman ve mekân, şeyler ve süreçler hakkındaki düşüncelerinde, kendi dillerinin gramatik özelliklerinin büyük etkisi vardır. Bir kültürü yok etmek ya da büyük ölçüde tahrip etmek, o dilin referanslarını değiştirmekle mümkündür. Yeni dünya düzeni aslında insanları evrensel bir bileşkede topladığını varsayarak; farklılığı, ayrımı yok etmekte başladı işe... Tüm iletişim biçimlerini kendi gramatik, estetik ve düşünsel kalıplarına sokmak istemesi, aslında 'Öteki nin hiçbir zaman olamayacağı ve kendi kültürünün araçlarını yitirdiği için de yok olmaya yüz tutacağı bir süreç oldu böylece...Zira kültür, sözün eseri olmakla birlikte, resimden hiyeroglif, alfabeden televizyona kadar her iletişim aracıyla yeni baştan yaratılmaktadır. Dilin kendisi her araçta (medium) düşünceye, ifadeye ve duyarlılığa yeni bir yönelim kazandırarak benzersiz bir söylem tarzının ortaya çıkmasını sağlar." (s.19)

Her kültür "hakikat" in, başka bir kültürün belki de önemsiz ya da gereksiz sayabileceği belli sembolik biçimler içinde gerçekten sahici bir biçimde ifadesini bulabileceğini düşünür. "Bir kültür sözlü iletişimden yazıya, basılı yayınlardan televizyon yayınlarına kaydıkça, hakikatle ilgili fikirleri de değişir. Nietzsche'nin dediği gibi, her felsefe yaşamın bir evresinin felsefesidir. (s.34)

Zekâ kavramlardan ve genellemelerden oluşan bir alanda resme ya da herhangi bir aracı görüntüye gerek duymadan rahatlıkla anlayabilmeyi içerir. Çünkü görüntü zorlayıcıdır, sözse ussal bir açılıma, çağrışımsal bir özgürlüğe yönelir: Yazılı söz dayanıklı, ağızdan çıkan söz uçucudur; dolayısıyla yazı hakikate konuşmadan daha yakındır. Antik Yunan'da retorik ve hakikatin ifade edilmesinin birbirinden bağımsız sayılmadığını biliyoruz. Sokrates'in beş yüz kişilik bir jüriye karşı yapmış olduğu konuşmayı anımsayalım. "Sokrates savunmasına iyi hazırlanmış bir konuşması olmadığı için özür dileyerek başlar. Sokrates in savunması bizim gibi insanlara çok cazip gelir, çünkü biz bir retoriği süslü bir konuşma tam (genellikle tumturaklı, yapay ve gereksiz sözlerle dolu bir konuşma) olarak düşünmeye alışkın insanlarız. Oysa retoriği bulan insanlar yani M.Ö. 5yy'da Yunanistan'da yaşayan sofistlerle onların mirasçıları açısından, retorik hem dramatik bir temsil fırsatı sağlıyordu, hem de tanıklarla kanıtları düzenlemenin, dolayısıyla hakikati iletmenin hemen hemen vazgeçilmez bir aracıydı." (s. 31)

Protez İnsan

Yunanlıların gözünde, retorik söze dökülmüş bir yazı biçimiydi. Retorik daima sözlü temsili gerektirmekle birlikte, retoriğin hakikati günışığına çıkarma gücü yazılı sözcüklerin argümanları belli bir düzenlilikte ortaya koymasında yanyordu.

Elektronik Medyaların, özellikle televizyonun günümüzde önerdiği iletişimsel yapıyı düşündüğümüzde, retorikte kalıcı olana indirgenmiş düzenliliğin yok olması ve karmaşık biçimlerde sunulmasıdır sorun. Artık delil de, suçlu da, 'katil' de belli değildir. Kusursuz cinayet, mazohist bir tavırla bedenlerin yokoluşunu müjdelere böylece. Ortada yalnızca 'Protez İnsan' kalmıştır.

Televizyon görüntü çağının etkileşimini mükemmel ve tehlikeli bir kusursuzluk katına çıkararak telgraf ile fotoğrafın epistemolojik yönelimlerini en güçlü biçimde dışa vurmaya sağlamıştır. Televizyon yeni epistemolojinin kumanda merkezidir. İletişim ortamımızı başka hiçbir iletişim aracının gücünün yetmeyeceği tarzlarda bizim adımıza düzenler. "Böylece'üst-araç' (meta-medium) statüsüne, yalnızca dünyaya ilişkin bilgimizi değil, aynı zamanda bilme yollarına ilişkin bilgimizi de yönlendiren bir araç statüsüne yükselmiştir." (s. 91)

Ya da Roland Barthes'ın yorumuyla 'Mit' statüsüne yükselmiştir. Barthes'ın 'Mit' derken kastettiği, dünyayı anlamının problematik olmayan bir biçimi, özetle doğal görünenin tamamen bilincinde olmayışımızdır. Yani modern hurafelerimizin en üst mertebesinde yaşıyoruz. Tümünüyle kutsadığımız imgelerin uçtuğu bir uzamsal boşlukta... Modern tapınaklarımızda, güncel ritüelimizi gerçekleştiriyoruz her gün... Bir hazzı boğmak için sihirli kutucuğun (!) ışıklı boşluğuna dalıp uzaklaştık bilinç kıyılarından... Görsel bir çöplükte eşelenip duruyoruz.

Rıfat ŞAHİNİR

"Televizyon: Öldüren Eğlence"- Gösteri Çağında Kamusal Söylem/ Neil Postman/ Çeviren: Osman Akınhay/ Ayrıntı Yayınları/ 1994